

VLOGA PERIOH ALI SINOPS ZA REKONSTRUKCIJO DRAMSKE USTVARJALNOSTI LJUBLJANSKIH JEZUITOV V ZGODNJEM NOVEM VEKU

Monika Deželak Trojar

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, ZRC SAZU, Ljubljana
monika.dezelak@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.37.139-147

Jezuitsko gledališče je prvo na Slovenskem, ki je doseglo določeno kontinuiteto (1598–1773) in je pomembno prispevalo h gledališkemu in kulturnemu razvoju dežele. Ker so bila dramska besedila najpogosteje le pripomoček za uprizoritev, se jih je ohranilo zelo malo. O vsebinskih, zvrstnih, literarnih in teatroloških značilnostih ljubljanske jezuitske dramatike zato lahko v večini primerov sklepamo le na podlagi ohranjenih perioh ali sinops (to so gledališki listi s povzetkom vsebine in seznamom nastopajočih), ki so bile namenjene gledalcem, da bi bolje razumeli vsebino igre in lažje sledili predstavi.

jezuiti, drama, gledališče, zgodnji novi vek, perioha (sinopsa)

The Jesuit Theatre was the first such institution in Slovene ethnic territory to achieve continuity (from 1598 to 1773), and it made an important contribution to the theatrical and cultural development of the land. Because the scripts of plays were most often only an aid for staging them, very few have been preserved. In the majority of cases, the content and genre of the Ljubljana Jesuit plays, as well as their literary and dramaturgical qualities, can only be deduced from preserved programme notes (known as *periochae* or *synopses*, these were a kind of theatre leaflet with a summary of the play and list of performers). These notes were prepared for the audience to help them better understand the play and more easily follow the performance.

Jesuits, play, theater, Early Modern Period, periocha (synopsis)

Uvod

V zgodnjem novem veku je jezuitsko gledališče predstavljalo najuspešnejšo in najbolj trdoživo gledališko institucijo na evropskih tleh. V svojih začetkih se je oprlo na humanistično dramo in postalo pomemben pedagoško-didaktični in religiozno-propagandni medij. Tudi v kulturnem razvoju na Slovenskem je jezuitska dramska dejavnost odigrala pomembno vlogo. Gre za prvo gledališče, ki je doseglo določeno kontinuiteto in je zgodovinsko izpričano v zanesljivih virih (Škerlj 1967: 146–147; Koruza 1979: 151). Dramski teksti so navadno nastajali sproti. Ker so največkrat predstavljali zgolj pripomoček za uprizoritev, je večina besedil ostala v rokopisu. V glavnem so tiskali periohe¹ ali sinopse (to so gledališki listi s kratkimi vsebinskimi

1 Beseda perioha izvira iz grškega glagola *periéhein*. Gre za pasivno obliko aorista in pomeni 'prikaz vsebine'. Pri jezuitih je perioha dobila širši pomen: 'gledališki list', 'program' (Szarota 1979: 11).

povzetki dram in sezname nastopajočih), celotna besedila pa so dali natisniti le izjemoma. Ohranjene periohe ljubljanskih jezuitskih dram so tako pričevalke neohranjene dramske rokopisne tradicije in nadomestek tiskov celotnih dramskih besedil. Pri periohah je zanimivo, da ves čas od začetka do konca jezuitske dramske produkcije na njih manjka ime avtorja ali vodja predstave. To je posledica skromnosti, zahteve po anonimnosti *ad maiorem Dei gloriam*, kar je spadalo k strogemu redovnemu duhu jezuitov (Szarota 1979: 9–10).

Pomen in vloga perioh

Glavni namen perioh je bil gledalcem omogočiti in olajšati ogled dramskih predstav. Namenjene so bile tako plemičem in visoki duhovščini kot meščanom in drugim gledalcem (učencem, njihovim staršem, podeželskim prebivalcem). Ker so navadno vsebovale kratke vsebinske povzetke posameznih dejanj in scen drame, so gledalca uvedle v vsebino in mu tako olajšale razumevanje dogajanja na odru. Brez uvedbe perioh bi verjetno jezuitska dramatika veliko prej izgubila učinek na širše kroge in (p)ostala privilegij elite (Szarota 1979: 11–12).

Ohranjene periohe ljubljanskih dramskih predstav so enojezične (latinske ali nemške) ali dvojezične (latinske in nemške). Predvidevam, da so bile latinske namenjene izobraženim in višjim slojem prebivalstva, nemške pa manj večjim latinščine. Doslej se še ni našla perioha v slovenščini ali vsaj z delčkom slovenskega besedila. Dragoceno je pričevanje, da je bilo leta 1636 za eno izmed Avancinijevih dram natisnjenih 300 perioh, in sicer 100 latinskih in 200 nemških.² To dokazuje, da so bile ljubljanske predstave odprte za širšo javnost in da so, vsaj večje predstave, imele zelo številčno občinstvo (Škerlj 1967: 148). Ker perioh verjetno ni dobilo celotno občinstvo, je mogoče tudi sklepati, da je bilo gledalcev še veliko več kot 300. Periohe lahko razumemo tudi kot materialni dokaz o uspešnosti jezuitskega šolstva in raznolikosti ter naprednosti jezuitskega vzgojnega pristopa. Pogosto so bile namreč kombinacija gledališkega lista in letnega šolskega poročila (vsebinskim povzetkom dram in seznamu nastopajočih je bil včasih dodan seznam najboljših dijakov vseh šestih razredov).³ Izdajanje tiskanih latinskih in nemški perioh, zlasti v času, ko je bil tisk na ozemlju slovenskih zgodovinskih dežel zaradi neobstoja tiskarne težko dosegljiv,⁴ še dodatno priča o ugledu, ki ga je v tistem času uživalo jezuitsko gledališče.

Ohranjene periohe ljubljanskih jezuitskih dram

Porast tiskanih perioh za ljubljanske predstave je opazen šele po prihodu tiskarja Mayrja v Ljubljano leta 1678. Kljub temu se je zaradi nenaklonjenih zgodovinskih okoliščin, in sicer zaradi razpusta jezuitskega reda leta 1773 in požara v ljubljanskem jezuitskem kolegiju leta 1774, v katerem je bil uničen tudi večji del knjižnice

2 ARS, SI AS 1073, I/31r, str. 296v. Omemba je velikega pomena tudi zato, ker dokazuje, da je na začetku svoje dramske ustvarjalnosti v letih 1635/1636 v Ljubljani kot magister deloval eden pozneje najpomembnejših jezuitskih dramatikov Nicolaus Avancini (1612–1686).

3 SK, Dolničar, Miscellanea, npr. III/22, 24.

4 Ljubljana je bila od leta 1582 do 1678 brez tiskarne.

(Dolar 1974: 16), veliko neposrednih virov o jezuitskem gledališču v Ljubljani izgubilo. Posredna pričevanja pa lahko kljub vsemu najdemo v letopisih Avstrijske jezuitske province (t. i. *Litterae annuae Provinciae Austriae*).⁵ Ti prinašajo veliko informacij, a se v glavnem osredotočajo na najvidnejše in izredne dogodke, zato ni nujno, da so zabeležili prav vse dramske uprizoritve v posameznem kolegiju. Na osnovi omenjenih vsakoletnih poročil, ki so jih pristojni pripravljali za jezuitsko vodstvo, je verjetno nastal tudi *Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove*.⁶ Pri zbiranju podatkov o ljubljanskih dramskih uprizoritvah si lahko pomagamo tudi z letopisom jezuitskega seminarja.⁷ Najbolj izčrpna pričevalca vsakodnevnega dogajanja (z gledališkim vred) v ljubljanskem kolegiju pa sta dnevnik patra ministra (*Diarium p. Ministri*, 1650–1772)⁸ in dnevnik šolske prefektore (*Diarium praefecturae scholarum*, 1650–1718). Dogodki predhodnih let (1602–1638) so zbrani v dodatku dnevnika šolske prefektore *Collectanea ex annis praeteritis*, ki ga je napisal Janez Ludvik Schönleben.⁹ Iz navedenih virov lahko izluščimo naslove in okvirno tematiko dram, priložnosti, ob katerih so jih igrali, in kje so jih igrali. Nekateri zapisi navajajo tudi avtorja drame, omenjajo glasbenike in plesalce ter posredno omogočajo sklepanje o gledališki opremi. Podrobnejšo sliko o ljubljanskih jezuitskih predstavah pa si lahko ustvarimo le z analizo ohranjenih perioh in celotnih dramskih besedil.

Tematika ljubljanskih jezuitskih dram je segala od bibličnih tem, legend svetnikov (zlasti mučencev), jezuitske redovne zgodovine do krščanske in poganske antike ter svetne in cerkvene zgodovine; pripravljali so tudi moralizirajoče drame z izmišljeno vsebino in posegali po alegoriji. Dramske predstave so uprizarjali ob začetku in koncu šolskega leta ter jih povezali s podelitvijo nagrad najboljšim učencem. Z dramskimi predstavami so se poklonili pomembnim osebnostim, ki so obiskale kolegij, z njimi so počastili dobrotnike kolegija (npr. ob njihovem godovnem dnevu, napredovanju v družbenem življenju ipd.) in še dodatno povzdignili najpomembnejše dogodke v mestu (npr. imenovanje novih škofov, deželnih glavarjev ipd.). Dramske predstave so pospremile in duhovno bogatile njihovo dušnopastirsko dejavnost. Pripravljali so kratke igrane prizore ob praznovanju božiča, binkošti, Marijinega vnebovzeta ter godovnih dni jezuitskih svetnikov, pasijonske in telovske procesije, igrane prizore ob božjem grobu itn. Svoje predstave so označevali kot tragedije, tragikomedije, kome-dije, dialoge, igre, žive slike ipd.; v njih sta pomembno vlogo igrala tudi glasba in ples. Prizorišča so bila zelo raznovrstna (avla, dvorana, posamezne učilnice, cerkev), igrali so tudi na prostem (na dvorišču).

5 Ohranili so se v Avstrijski narodni knjižnici (Österreichische Nationalbibliothek) in v Jezuitskem arhivu v Rimu (Archivum Romanum Societatis Iesu).

6 Prvi del (Ms 180r: *Historia annua Collegii Societatis Jesu Labacensis*), ki zajema obdobje 1596–1691, hrani Arhiv Republike Slovenije, drugega (Ms 1544: *Annua Collegii Labacensis*), ki vsebuje popis dogodkov v letih 1722–1773, pa Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

7 NUK, Ms 156: *Historia Seminarii Labacensis in qua origo, progressus, benefactores, eiusdemque alumni continentur*.

8 ARS, Ms I/32r–I/40r.

9 ARS, Ms I/31r, str. 287r–297v.

Od sočasnih gledalcev jezuitskih predstav se je ohranilo le malo pričevanj. Nekaj zapisov o dramskih uprizoritvah ljubljanskih jezuitov se najde v koledarjih ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (Radics 1865: 104).¹⁰ Poleg Valvasorjeve omembe obhodne igre *Hoja za paradížem* (*Raj oz. Paradiž*), ki so jo revni študenti ljubljanskega kolegija igrali v domačem jeziku (Kuret 1958: 3–4),¹¹ zasledimo nekaj notic o jezuitskih igrah tudi pri J. G. Dolničarju (*Epitome chronologica*, 1714; *Annales urbis Labacensis*, 1660–1718). Najpomembneje pa je, da se nam je po njegovi zaslugi v t. i. *Miscellanea* (v Semeniški knjižnici v Ljubljani) ohranilo 12 natisnjenih vsebinskih povzetkov pasijonskih procesij (za obdobje od 1680 do 1695),¹² ki so jih jezuiti pripravljali vsako leto na veliki četrtek, in 23 perioh ljubljanskih jezuitskih predstav (Steska 1935: 110).¹³ Ne preseneča, da začetek njegove zbirke perioh (z eno samo izjemo iz leta 1647) sovпада z ustanovitvijo tiskarne v Ljubljani leta 1678, najmlajša perioha pa je iz leta 1713. Najstarejša perioha v *Miscellanea*, ki velja tudi za trenutno najstarejšo ohranjeno pri nas (Škerlj 1967: 194), je za predstavo *Torpes ex impii Neronis aula pius aulicus*, posvečeno Volfgangu Engelbertu Auerspergu ob imenovanju za namestnika deželnega glavarja.¹⁴ Natisnjena je bila leta 1647 v Celovcu. V Dolničarjevi zbirki so se ohranile latinske, nemške in dvojezične latinsko-nemške periohe. Nemška perioha pomeni, da je bila tudi drama napisana in uprizorjena v nemščini, medtem ko imajo latinske predstave bodisi latinsko bodisi dvojezično latinsko-nemško perioho. Če sodimo po njegovi zbirki, so v obdobju 1678–1713 v jezuitskem kolegiju v Ljubljani prevladovala latinske drame.

Tabela 1: Triindvajset ohranjenih latinskih, nemških in dvojezičnih perioh ljubljanskih jezuitskih predstav v Dolničarjevi zbirki (1647–1713).

Latinske periohe	Nemške periohe	Dvojezične periohe
<i>Lapis angularis seu Basis perfecta episcopatus et principatus Labacensis</i> (1684)	<i>Becrönte Cronen-Flucht oder Eumelius</i> (1678)	<i>Torpes ex impii Neronis aula pius aulicus</i> (1647)
<i>Victoria christianorum adversus Turcas ad castrum Sisseechum</i> (1685)	<i>Kindliche Trey</i> (1693)	<i>David</i> (1689)
<i>Hungaria impetita ab exteris, prodita a suis</i> (1687)	<i>Tugend-Cron der Kindlichen Liebe</i> (1698)	<i>Joseph Austriacus in Josepho Aegyptio adumbratus</i> (1690)
<i>Inviolatus connubii nexus ope divi Juliani conservatus</i> (1699)	<i>Das Alter ein Greuel der Jugendt</i> (1699)	<i>Lusus fortunae Glücks-Spill sive Quiricus Genxae regis filius throno pulsus et receptus</i> (1695)
<i>Libera in vinculis libertas seu Balduinus castitatis victima magna libertate etiam captivus illecebras vincens</i> (1701)	<i>Jungfräuliche Liebe Gottes, das ist: Die heilige Jungfrauen Euphemia und Margaretha</i> (1701)	<i>Caecilia in et cum Valeriano de profano amore triumphans</i> (1713)

10 ARS, Zbirka rokopisov, *Koledarji ljubljanskega škofa Tomaža Hrena*.

11 Valvasor 1689: 351–352.

12 SK, Dolničar, *Miscellanea*, Pars I/23–34.

13 SK, Dolničar, *Miscellanea*, II/7; III/10–12, 14–21, 25–26, 29–30, 32–33; IV/7, 16, 21–23; V/7.

14 SK, Dolničar, *Miscellanea*, Pars IV/21; ARS, SI AS 1073, 180r, str. 237.

<i>Ferdinandus sanctus legionis princeps</i> (1702)	<i>Adelasia und Aleramus oder Sig-Prangende Tugend von der gebrochenen Glücks-Lücke</i> (1703)	
<i>Nova hospes gratissima sive introductio neo-philosophiae ad archiducuale gymnasium Labacense</i> (1704)	<i>Vngebrochene Geheims-Treu in heiligen Joannes von Nepomuck</i> (1708)	
<i>Proposita theatraliter a condita Aemona Jasonis gloria</i> , rkp. (1706)		
<i>Amazon Christiana fuga de utroque mundo triumphans seu S. Rosalia virgo Panormitana</i> (1709)		
<i>Magnanimitas belli et pacis arbitra</i> (1710)		
<i>Ericus disertus, Frothonis Daniae regis ex capitali hoste amicus gener</i> (1712)		

Prispevek seznanja z zanimivim odkritjem, da se je v Semeniški knjižnici poleg perioh, ki so našete v Tabeli 1, ohranil tudi celoten rokopis drame *Lapis angularis seu Basis perfecta episcopatus et principatus Labacensis*, ki so jo jezuiti leta 1684 pripravili v počastitev novoimenovanega ljubljanskega škofa Žige Kristofa Herbersteina.¹⁵ Na podlagi gradiva v Semeniški knjižnici in obstoječega popisa gradiva nekdanjega Kapiteljskega arhiva v Ljubljani (del današnjega Nadškofijskega arhiva)¹⁶ pa je bilo mogoče ugotoviti, da sta se v Semeniški knjižnici ohranili še dve periohi za ljubljanski jezuitski predstavi: za igro *Iosephus adumbrans adumbratus*, ki je bila leta 1664 uprizorjena ob umestitvi novega škofa Jožefa Rabatte, in *Amor parentum sive Lydericus* iz leta 1670, ki je bila posvečena Volfgangu Engelbertu Auerspergu.¹⁷ Skupaj z drugim podobnim gradivom sta iz Kapiteljskega arhiva v last Semeniške knjižnice prešli februarja 1960. Glede na obstoječi popis gradiva Kapiteljskega arhiva bi moralo biti ohranjenih še nekaj starejših primerkov ljubljanske jezuitske dramske ustvarjalnosti, a jih danes tam ni mogoče najti. Med njimi bi morala biti perioha ali celo celotna drama o sv. Nikolaju (*Manus D. Nicolai Myrensis Episcopi zelo fidei in arii haeresim armata*) (Radisc 1865: 104), ki jo je jezuitska mladina leta 1642 pripravila na čast leto poprej imenovanega škofa Otona Friderika Buchheima. V *Letopisu* se ob omembi te drame omenja tudi lep premični oder (»teatro sane eleganti et versabili«).¹⁸ Če bi se našla, bi bil to najstarejši ohranjeni primerek jezuitske drame pri nas. Med dragocene primerke spada tudi perioha drame o Teodoziju mlajšem (*Theodosius junior, princeps sapiens ac felix*), s katero so 15. avgusta 1658 slovesno obeležili

15 SK, I IV 35.

16 NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 104, 124, 125.

17 SK, AE 107/4 in AE 107/6; ARS, SI AS 1073, 180r, str. 388.

18 ARS, SI AS 1073, 180r, str. 185.

odprtje novega jezuitskega gimnazijskega poslopja in novega odra v Ljubljani.¹⁹ V popisu Kapiteljskega arhiva sta navedena še dva rokopisa dram. Prvo gledališko delo je nastalo leta 1654 in je napisano v verzih: *Joas septennis rex inauguratus, divina providentia miraculum*. Za uprizoritev so ga pripravili učenci humanistike. Drugo, *Christus patiens rex dolorum*, je krajše in ni datirano.²⁰ Na podlagi zapisa kronista v *Letopisu Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove* je mogoče sklepati, da je bilo uprizorjeno leta 1655.²¹ Če sklepamo po zgoraj omenjenih dveh primerih prenosa gradiva iz Kapiteljskega arhiva v Semeniško knjižnico, obstaja upanje, da sta tudi danes manjkajoči periohi in omenjeni celotni rokopisni dramski besedili doživeli podobno usodo in jih po srečnem naključju še odkrijemo.

Za zgodovino jezuitskega gledališča na Slovenskem so od ohranjenih najpomembnejši: doslej najstarejša ohranjena perioha za predstavo *Torpes* (1647) in perioha ter novoodkriti rokopis drame *Lapis angularis*.²² Ta je trenutno edini znani primer drame pri nas, pri kateri sta se ohranila tako perioha kot celotno besedilo. Ob bok omenjenih spada tudi rokopis Schönlebnove drame *Haeresis fulminata*, ki je dolgo veljala za izgubljeno, a se je na srečo izkazalo, da se je lepopisni izvod ohranil v družinskem arhivu Auerspergov na Dunaju.²³ Dramo je Schönleben posvetil svojemu prijatelju in zaščitniku Volfangu Engelbertu Auerspergu ter poskrbel, da je bila z bogato opremo uspešno uprizorjena 2. in 3. maja 1651 v Ljubljani. Tudi za to dramo so bile natisnjene latinske in nemške periohe, a se doslej ni našel še noben primerek.²⁴

Pomen perioh za rekonstrukcijo jezuitske dramske ustvarjalnosti na Kranjskem

Jezuitska dramska besedila so večinoma nastajala sproti in so bila največkrat zgolj pripomoček za uprizoritev. Ker je bil glavni poudarek jezuitske šolske dramatike na uprizoritvi, je večina besedil ostala v rokopisu in se po ukinitvi reda leta 1773 izgubila. Samo v nemškem govornem prostoru je bilo v obdobju 1540–1773 uprizorjenih okoli 7000 dram (Valentin 1983–1984), ohranjenih besedil pa je le peščica. Celotna besedila dram so se tiskala le izjemoma (besedila vidnejših jezuitskih dramatikov), če že, pa so dali natisniti le periohe. Število ohranjenih perioh in dramskih besedil se med posameznimi deželami precej razlikuje. V največji meri je bilo to odvisno od pomembnosti posameznih kolegijev (največ perioh je bilo natisnjenih v glavnih kolegijih Avstrijske jezuitske province, npr. na Dunaju in v Gradcu); pomembno vlogo pa je igrala tudi (ne)dostopnost tiska v posameznih deželah. Periohe za dramske predstave ljubljanskih jezuitov so se do leta 1678 tiskale le v izrednih in posebnih primerih. Najstarejše pričevanje o tisku

19 NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 124/17, 23. *Letopis* (ARS, SI AS 1073, 180r, str. 318) opiše nove gledališke pridobitve (oder s petimi spremenljivimi prizorišči, bogata oprema, odrski stroji) in pohvali uspešnost predstave.

20 NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 124/27, 28.

21 ARS, SI AS 1073, 180r, str. 301. V *Letopisu* je pri omembah gledaliških predstav leta 1655 omenjena tudi igra *Christus rex dolorum*, ki so jo igrali na veliki petek.

22 SK, I IV 35.

23 OeStA, HHStA, AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 25: Tragödie Anastasius Tyrannus Orientis.

24 ARS, SI AS 1073, I/31r, str. 4r–5r; I/32r, str. 3r–v; 180r, str. 265.

periohe v Ljubljani sega v leto 1636, ko naj bi bile natisnjene nemške in latinske periohe za eno izmed Avancinijevih dram.²⁵

Če število ohranjenih perioh in dramskih besedil primerjamo s številom omemb jezuitskih dramskih uprizoritev v ohranjenih virih, ugotovimo, da se je ohranil le skromen delček celotne gledališke dejavnosti jezuitov pri nas. Maloštevilne ohranjene periohe so zato še toliko dragocenejše, saj nadomeščajo tiske celotnih dramskih besedil in predstavljajo povezavo med rokopisno predlogo in uprizoritvijo drame. Kako se v periohi dejansko stikata izvorno dramsko besedilo in odrska uprizoritev, je skoraj nemogoče reči, lahko pa o tem vsaj v grobih obrisih sklepamo na podlagi tistih redkih primerov, ko imamo ohranjeno tako celotno dramsko (rokopisno ali natisnjeno) besedilo kot tudi perioho. Pri ljubljanskih jezuitskih uprizoritvah za zdaj poznamo le en tovrstni primer (*Lapis angularis*).²⁶ Na podlagi jezuitskega letopisa (t. i. *Historia annua, Annuæ Collegii*) in dnevnikov, ki poročata o vsakodnevem dogajanju v kolegiju in gimnaziji (*Diarium p. ministri, Diarium praefecturae scholarum*), lahko izluščimo naslove uprizorjenih dram in posredno sklepamo o njihovi zvrstni raznolikosti (tragedija, komedija, tragikomedija, dialog, igra, živa slika itn.) ter o načinu uprizoritve, natančneje zvrstno opredelimo in okvirno vsebinsko določimo pa jih lahko le, če so se ohranile tudi periohe. Te so potemtakem pomembna osnova za literarno in estetsko oceno jezuitskega gledališča, delno pa omogočajo vpogled v teatrološke zakonitosti predstav (režija, oder, scenerija). Iz njih je mogoče sklepati tudi o zunanji zgradbi dram. Sezname nastopajočih prinašajo zanimive podatke. Iz njih denimo izvemo, kdo se je v določenem obdobju šolal na jezuitski gimnaziji. Povedo, kakšna je bila razporeditev vlog glede na družbeno poreklo. Iz njih lahko razberemo, kakšno vlogo sta v jezuitskem gledališču igrala glasba («chorus musicus») in ples («saltatores») itn. Če so dodani sezname najboljših učencev posameznih razredov, lahko ugotovimo, ali so najboljšim učencem pripadle tudi najvidnejše in najobsežnejše vloge. Nekatere periohe omenjajo tudi imena domačih skladateljev, ki so poskrbeli za glasbeno spremljavo drame (npr. Hočevar, Čadež).²⁷

Sklep

Periohe, ki so se nam ohranile po Dolničarjevi zaslugi, in tudi druge, ki so bile odkrite in jih predstavljamo v prispevku, nam skupaj z ohranjenima rokopisoma dram *Haeresis fulminata* (1651) in *Lapis angularis* (1684) odstirajo delček dramske ustvarjalnosti ljubljanskih jezuitov v zgodnjem novem veku ter utirajo pot k nadaljnjemu raziskovanju. Odpirajo celo paleto raziskovalnih vidikov, ki doslej, vsaj za to obdobje, ni bila znana: omogočajo sklepanje o tematiki, vsebini ter načinu njene predavitve; o (zunanji in notranji) zgradbi dram; o žanrski tipologiji (tragedija, komedija, tragikomedija, dialog, igra, živa slika) ter vlogi glasbe in plesa v ljubljanskem jezuitskem gledališču. Ko bodo sistematično pregledana še druga možna nahajališča ljubljanskih jezuitskih perioh in dram ter bo v raziskavo vključen

25 ARS, SI AS 1073, I/31r, str. 296v.

26 SK, Dolničar, Miscellanea, II/7 (perioha); I IV 35 (rokopisno besedilo in perioha).

27 Npr.: SK, Dolničar, Miscellanea, III/15, 30, 32.

tudi širši kontekst nekdanje Avstrijske jezuitske province, bo mogoče strniti tudi širšo vrednostno sintezo dramatike ljubljanskih jezuitov in določiti njeno soodvisnost od jezuitske dramske ustvarjalnosti v širšem evropskem prostoru.

Viri in literatura

Viri

Arhiv Republike Slovenije [= ARS]:

SI AS 1073: Zbirka rokopisov, 13. stol.–1941:

I/31r: *Diarium praefecturae scholarum* (1650–1718);

I/32r: *Diarium p. Ministri* (1651–1671);

180r: *Historia annua Collegii Societatis Jesu Labacensis* (1596–1691).

Nadžkofijski arhiv Ljubljana [= NŠAL]:

NŠAL 100, KAL: Kapiteljski arhiv [= KAL]:

fasc. 104;

fasc. 124;

fasc. 125.

Narodna in univerzitetna knjižnica [= NUK]:

Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov:

Ms 156: *Historia seminarii Labacensis, in qua origo, progressus, benefactores eiusdemque alumni continentur*, 1600–1739;

Ms 1544: *Annua Collegii Labacensis*, 1722–1773.

Österreichisches Staatsarchiv [= OeStA]:

Haus-, Hof- und Staatsarchiv [= HHStA]:

OeStA, HHStA, AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 25: Tragödie Anastasius Tyrannus Orientis (*Haeresis fulminata*).

Semeniška knjižnica [= SK]:

AE 107/4: *Josephus adumbrans adumbratus* (1664);

AE 107/6: *Amor parentum sive Lydericus* (1670);

I IV 35: rokopis drame *Lapis angularis seu Basis perfecta episcopatus et principatus Labacensis*;

Ms 11: Joannes Gregorius Thalnitscher: *Annales urbis Labacensis* (1660–1700).

Dolničar, Miscellanea:

I/23–34: vsebinski povzetki jezuitskih pasijonskih procesij;

III/22, 24: *Nomina victorum*, 1704–1705;

II/7; III/10–12, 14–21, 25–26, 29–30, 32–33; IV/7, 16, 21–23; V/7: ohranjene periohe ljubljanskih jezuitskih dram (1647–1713).

Literatura

DOLNIČAR, Janez Gregor, 1714: *Epitome chronologica, continens res memorabiles, nobilis, & antiquissimae urbis Labacensis, Metropolis inclyti Ducatus Carnioliae*. Labaci: J. G. Mayr.

DOLAR, Jaro, 1974: Med koncem in začetkom. Jaro Dolar (ur.): *Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice* 1. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. 7–16.

KIAUTA, Marija (prevedla), 2003: *Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove (1596–1691)*. Ljubljana: Družina, Provincialat Družbe Jezusove.

KIDRIČ, France, 1926: Dramatične predstave v Ljubljani do l. 1790. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 5. 108–120.

KORUZA, Jože, 1979: Začetki slovenske posvetne dramatike in gledališča. *Jezik in slovstvo* 24/5–6. 149–155.

- KURET, Niko, 1958: Ljubljanska igra o Paradižu in njen evropski okvir. *Razprave. Razred za filološke in literarne vede* 4. Ljubljana: SAZU. 203–253.
- RADICS, Peter, 1865: *Der verirrte Soldat oder: Des Glück's Probirstein*. Agram: F. Suppan.
- STESKA, Viktor, 1935: Jezuitske šolske drame v Ljubljani. *Mladika* 16/1–5, 16/7. 29–30, 70–71, 110–111, 147–148, 191–192, 269–271.
- SZAROTA, Elida Maria, 1979: *Das Jesuitendrama in deutschen Sprachgebiet. Eine Periochen-Edition. Texte und Kommentare. Bd. 1: Vita Humana und Transzendenz*. München: Wilhelm Fink.
- ŠKERLJ, Stanko, 1967: O jezuitskem gledališču v Ljubljani. Mirko Mahnič, Dušan Moravec (ur.): *Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja* 10. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej. 146–198.
- VALENTIN, Jean-Marie, 1983–1984: *Le théâtre des jésuites dans les pays de langue allemande. Répertoire chronologique des pièces représentées et des documents conservés (1555–1773)* 2. Stuttgart: Hiersemann.
- VALVASOR, Janez Vajkard, 1689: *Die Ehre dess Hertzogthums Crain*, 3. zv., 11. knj.

* Prispevek je nastal v okviru podoktorskega raziskovalnega projekta *Jezuitske gledališke igre kot dejavnik razvoja novoveške dramatike: slovenski in srednjeevropski kontekst* (Z6-8260), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.